

mentationen i tid fra 522 til ca. 430 og i rum fra Persépolis til Athen, får man et levende billede at den forfatningsdebat, som må have foregået i Athen på Péricles' tid.

Thukydíd: Perikles' gravtale

Forfatteren. Thukydíd blev født ca. 460. Han var athensk borger, men hans familie stammede fra Thrakien ved Ægæerhavets nordkyst, og han var i slægt med Miltíades, der havde været tyrann på disse kanter, før han vendte tilbage til Athen, blev demokratisk valgt strateg og vandt slaget over perserne ved Márathon.

Thukydíd blev selv valgt til strateg for året 425-4, men gjorde ikke nogen strålende karriere som feltherre: Han fortæller selv lakonisk, at han med sin eskadre på syv skibe kom for sent til at redde Amfípolis fra at falde i spartanernes hænder. Amfípolis var Athens vigtigste støttepunkt på Ægæerhavets nordkyst, og athenerne havde en kort tålmodighed med feltherrer, der kom for sent. Thukydíd blev anklaget for folkedomstolen og dødsdømt – in absentia – for forræderi. I de næste tyve år måtte han derfor leve i landflygtighed på familiens besiddelser ved guldminerne i Thrakien, fjernt fra Athen, men tættere på de folk, der også kendte krigen fra spartanernes side. Og her skrev Thukydíd sit værk.

Baggrunden. Thukydíds historie i otte bøger handler om Den Peloponnesiske Krig mellem Athen i spidsen for Det Deliske Søforbund og Sparta i spidsen for Det Peloponnesiske Forbund. Krigen varede fra 431 til 404. Thukydíd fortæller selv i indledningen til sit værk, at han ved krigens begyndelse havde en fornemmelse af, at den ville blive den største af alle krige nogensinde, og derfor nok værd at bevare i erindringen til gavn for eftertiden. Thukydíd besluttede sig

derfor til selv at skrive værket om krigen og dens katastrofer – et værk for evigheden, mente han selvsikkert – og han fik ret! Han skrev det ikke i forventning om, at menneskene i fremtiden ville blive klogere og undlade at føre sådanne krige, men i forvisningen om, at eftertidens mennesker ved at læse hans værk i hvert fald kunne komme til at forstå, hvilke ulykker der nu en gang er faldet i menneskenes lod fra tidernes morgen og til alle tider. Krigen kom til at vare i 27 år, fra 431 til 404, og den blev faktisk den største katastrofe, der nogen sinde havde ramt hellenerne. Den endte med Athens totale nederlag og sammenbrud. Thukydide levede selv til efter 400, og flere passager i hans værk viser, at det er om ikke skrevet, så dog revideret efter krigens afslutning. Men Thukydide fik aldrig fuldført sin fortælling. Den standser i 411 umiddelbart efter afsættelsen af det oligarkiske firehundredemandsråd og midt i Athens kamp for at overvinde følgerne af det store nederlag ved Syrakús i 413.

Kompositorisk følger han sin forgænger Herodot: en fremstilling af begivenhederne afbrydes af taler lagt i munden på de krigsførende magters ledere og typisk holdt på en folkeforsamling, hvor borgerne efter talerne skal træffe beslutning om krigsførelsen. Thukydide insisterer på, at han gengiver taler, der faktisk blev holdt, og at hans version af en tale holder sig så tæt som muligt til hovedpunkterne i, hvad der faktisk blev sagt. Om vi her kan tage Thukydides udsagn for pålydende, er et problem, som historikerne har diskuteret i århundreder. Det kan således anføres, at Thukydide ofte indleder beskrivelsen af et feltslag med taler holdt af feltherrerne for de to hære, medens de står opmarcheret i slagorden umiddelbart før slagets begyndelse. Men sådanne taler kan umuligt være blevet holdt, i hvert fald ikke i den form de har hos Thukydide. En feltherretale lige før slaget må være en

retorisk sammenskrivning af de opmuntrende tilråb, som en general godt kan have råbt til sine mænd, når han skridtede fronten af før slaget. Derimod er der ingen grund til at tvivle på, at Athenere i året 430 faktisk valgte Péricles til at holde årets gravtale, dvs. mindetalen ved den årlige statsbegravelse af de soldater, der var faldet i krigen i årets løb.

Tekststykket. Perikles' gravtale følger det faste skema for sådanne taler: Efter en indledning om selve ceremonien og den lov, der foreskriver statsbegravelsen af de faldne, kommer en lovprisning først af forfædrene, så af fædrelandet, og til sidst af de faldne. Så følger en opfordring til de efterlevende om at følge de faldnes eksempel, og talens hovedstykke slutter med en trøst til de efterlevende: først de faldnes forældre, så deres børn og brødre og til sidst deres enker. Talen afrundes med endnu en kort omtale af ceremonien og loven om statsbegravelse af de faldne. Talens højdepunkt er lovprisningen af fædrelandet og i dette afsnit lægges hovedvægten igen på lovprisningen af forfatningen: det athenske demokrati, der er forbilledet for alle lignende bystatsforfatninger.

Således som Thukydides gengiver Perikles' tale, er den en lovtale over Athen snarere end en mindetale over de faldne. Den er også så abstrakt i sit udtryk, at man end ikke får at vide, hvilke slag de faldne athenere havde kæmpet i, og om de vandt eller tabte. Den ligner påfaldende tilsvarende taler holdt sidenhen i verdenshistorien, f. eks. Lincolns gravtale i Gettysburg fra 1863, der også har karakter af en grundlovstale snarere end af en mindetale over faldne soldater. Siden midten af forrige århundrede er forfatningkapitlet i Perikles' gravtale blevet citeret som en demokratisk programerklæring, og fx. i 1915, midt under Første Verdenskrig, blev en

engelsk oversættelse sat op i alle Londons busser, for at minde englænderne om, hvad det var for idealer, de skulle kæmpe for i Flanderns skyttegrave.

Xenofon: Feltherreprocessen

Forfatteren. Xénofon blev født i Athen i Den Peloponnesiske Krigs første år, formentlig omkring 425. I sin ungdom tilhørte han kredsen omkring Sókrates, og bekendtskabet med denne særprægede skikkelse prægede ham for resten af livet, ligesom det kom til at præge hans jævnaldrende Platon og mange andre unge athenere af det bedre borgerskab. Vi ved ikke, hvor Xenofon stod i borgerkrigen 404-3, men i 401 lod han sig i hvert fald hverve som lejsoldat af den persiske prins Kyros den Yngre, og i de næste år deltog han i »De Titusindes Tog«: Kyros' forgæves forsøg på at invadere Persien og styrte sin ældre broder Artaxérxes fra tronen. Kyros faldt i slaget ved Kunáxa i Mesopotamien i 401, og da de græske lejetroppers generaler kort efter blev myrdet af perserne, valgte soldaterne Xenofon til at lede hærens tilbagetog gennem Perserriket frem til de græske kolonier på Lilleasiens nordkyst. Sammen med mange andre af de 10.000 gik Xenofon nu i spartansk tjenste under kong Agesiláos, og det førte til, at han i slaget ved Koroneía i Boiótien i 394 kom til at kæmpe sammen med spartanerne og mod sine egne landsmænd, athenerne. I de næste 30 år måtte Xenofon leve i eksil på et gods i Elis, som hans spartanske venner havde givet ham, og først i sine sidste år blev han benådet så at han kunne vende tilbage til sin fødeby, hvor han må være død omkring 350.

Som mange andre pensionerede generaler benyttede Xenofon sit påtvungne otium i landflygtighed til at skrive: først, naturligvis, sine memoirer: en beretning om De Titu-